

Pytania

Matura ustna z języka polskiego 2021

Poniżej znajdziesz przykłady z puli 1680 pytań. Każdy Okręg Egzaminacyjny dysponuje 210 zestawami, które są dostępne w Pakiecie Maturalnym dla danego regionu. Zapoznaj się z rozwiązaniami oraz komentarzem polonisty. Dostęp do pełnej bazy, która pojawi się na egzaminie możesz uzyskać na stronie:

www.zestawymaturalne.pl (zestawy z Okręgu CKE są wysyłane na podstawie adresu zamówienia)

Gdybyś potrzebował pomocy, na wszelkie pytania odpowiemy pod adresem:

hello@zestawymaturalne.pl 😊

Życzymy powodzenia na maturze!

1. Świadomość językowa i funkcje języka. Czy znajomość funkcji językowych może wpłynąć na skuteczność i jakość komunikacji? Na podstawie tekstu Stanisława Dubisza i innych tekstów kultury.

Określenie problemu

Podstawową funkcją tekstów językowych, mówionych lub pisanych, jest porozumiewanie się ludzi, czyli komunikacja. Tę funkcję nazywamy funkcją komunikatywną. Dzięki znajomości funkcji języka wiemy, czego od nas oczekuje nadawca, czy chce wywołać w nas pewne uczucia, a może pragnie nakłonić nas do działania lub zwrócić uwagę na dany problem i przekazać pewną wiedzę.

Ten temat pojawił się w dokładnie tej samej formie w 2016 i 2019 (CKE bazuje na tych samych tematach).

Teza

Znajomość funkcji języka ułatwia proces komunikacji.

Argumenty

- A. Tekst Stanisława Dubisza przypomina, że najważniejszą funkcją języka jest komunikacja. To w niej wyróżniamy funkcje informacyjną, impresywną i ekspresywną. Skuteczna komunikacja to według językoznawcy taka, kiedy nadawca i odbiorca rozumieją się, posługują się zatem wspólnym językiem, potrafią także odczytać swoje intencje. Znajomość funkcji języka sprzyja tworzeniu dobrej atmosfery podczas rozmowy, oszczędza nas czas i zapobiega konfliktom.
- B. Najważniejszą funkcją języka i najczęściej występującą w różnych tekstach jest **funkcja informacyjna**. Polega na przekazywaniu przez nadawcę informacji, tj. na oznajmianiu odbiorcy o czymś, co się dzieje, działa lub będzie działać. Teksty, które mają na celu mają pobudzenie odbiorców do działania zgodnego z intencją nadawcy nazywamy tekstami o funkcji **impresywnej**. Niekiedy nadawca powiadamia odbiorcę o swych doznaniach uczuciowych, np. radości, smutku, tęsknoty, gniewu. Tekst wypowiedziany przez niego pełni wówczas **funkcję ekspresywną**.
- C. Przykładem innego tekstu kultury, który wykorzystuje funkcje np. impresywną, czyli nakłaniającą jest reklama. Omówię reklamę telewizyjną marki Play, z hasłem - Play podsumowuje i wprowadza nową gwiazdę 4G LTE. Pomysł ogłoszenia opiera się głównie na połączeniu wszystkich spotów, które nadała firma w ostatnim czasie i przekształcenie ich w jedną reklamę, podsumowującą miniony rok. W ten sposób odbiorca mógł się przekonać, jak wiele znanych osób skorzystało z oferty tej właśnie cyfrowej sieci komórkowej. Wykorzystanie twarzy największych polskich gwiazd miało na celu nakłonienie potencjalnego klienta do zmiany swojej dotychczasowej sieci i przeniesienie się do grona celebrytów, bo któż by nie chciał znaleźć się w takiej grupie? Reklama stwarza pozory regularności i systematyczności. Klient ma mieć wrażenie, że proceder przenoszenia się do sieci Play i zakupu szybkiego Internetu 4G LTE to proces cykliczny. Przypomina to system "lajków" na Facebooku, w ten sposób ogłoszeniodawcy trafiają do wyobraźni całej rzeszy młodych ludzi i tym samym realizują pod kolejną postacią funkcję impresywną.

Impresywna funkcja języka polega na wykorzystaniu go w celu nakłonienia odbiorcy do podjęcia pewnych działań, określonych postaw i przekonań. Wykorzystuje perswazję, a także inne środki językowe np. bezokoliczniki, tryb rozkazujący czy pytania retoryczne.

Podsumowanie

Komunikujemy się za pomocą telefonów, wideofonów, Internetu, ale najwyżej cenimy sobie kontakt bezpośredni. Większość z nas na komunikację przeznaczają kilka godzin dziennie i wydawałoby się, że potrafimy się komunikować. Nie zawsze jednak, z różnych powodów, dochodzi do skutecznej komunikacji. Dlatego ważna jest znajomość funkcji języka, aby dobrze odczytać intencje nadawcy, rozumieć, co on nam chce przekazać, w jakim celu do nas mówi. Świadomość znaczenia funkcji komunikowania się pozwoli nam lepiej rozumieć i interpretować wypowiedzi oraz zachowania ludzi, z którymi się porozumiewamy.

2. W jaki sposób przedstawiona jest w literaturze funkcja poetycka języka? Odwołaj się do tekstów literackich. (fragment „Chłopów W. S. Reymonta) – tekst o jesieni.

Jesień szła coraz głębsza. Blade dni wlekły się przez puste, ogłuchłe pola i przymierały w lasach coraz cichsze, coraz bladziej - niby te święte Hostie w dogasających brzaskach gromnic. A co świtanie - dzień wstawał leniwiej, stężyły od chłodu i cały w szronach, i w bolesnej cichości ziemi zamierającej; słońce blade i ciężkie wykwiłało z głębin w wieńcach wron i kawek, co się zrywały gdzieś znad zórz, leciały nisko nad polami i krakały głucho, długo, żałośnie... a za nimi biegł ostry, zimny wiatr, mącił wody stężale, warzył resztki zieleni i rwał ostatnie liście topolom pochylonym nad drogami, że spływały cicho niby łza - krwawe łzy umarłego lata, i padały ciężko na ziemię.

Określenie problematyki

Teksty literackie spełniają różne funkcje. Podstawową jest oczywiście funkcja informacyjna, czyli tekst ma na celu przekazanie pewnych informacji odbiorcy. Ale równie ważne są także funkcja impresyjna, ekspresyjna oraz poetycka.

Teza

Funkcja poetycka polega na zwracaniu uwagi odbiorcy na same znaki językowe.

Argumenty

- A. Autorzy realizują funkcję poetycką języka w barwnych opisach przyrody, wykorzystują do tego obrazowe epitety, uosobienia, porównania i przenośnie. Funkcja poetycka w podanym fragmencie „Chłopów” W. S. Reymonta ma na celu podkreślenie piękna natury. Utwór dogłębnie opisujący życie na wsi, autor wprowadza czytelnika w przedstawiony świat poprzez gwarową stylizację języka, ale również przez szczegółowe, niezwykle obrazowe opisy przyrody, obrzędów i codziennego życia. Akcja „Chłopów” toczy się we wsi Lipce w okolicach Łowicza. Język powieści wykorzystuje więc przede wszystkim gwarę łowicką, pojawiają się również elementy kaszubskie, mazurskie i podhalańskie. Funkcja poetycka jest także przedstawiona pod postacią środków stylistycznych, jak epitety, porównania i metafory. Funkcja poetycka podkreśla tu przyrodę, ale i tradycję chłopów, ich obyczajowość, język, kulturę. Artystyczny język podkreśla także piękno wsi, jej rytm dnia, przyrodę, związek człowieka z naturą. W ten sposób Reymont przekazał potomnym piękną wizję na temat zamierzanej kultury i tradycji.
- B. „Pan Tadeusz” Adam Mickiewicz - w tym utworze funkcja poetycka jest wyrażona także w opisach przyrody. Często nadaje opisom cechy ludzkie. Stwarza to wrażenie, jakby pejzaż scalał się z życiem bohaterów Soplicowa. Wiele jest epitetów, porównań, oksymoronów - wyrażają miłość do ojczyzny, tęsknotę. Pejzaż żyje wraz z mieszkańcami Soplicowa. Mickiewicz podkreśla poprzez nią wyjątkowość nadniemeńskiego krajobrazu, który jest dla niego wspomnieniem ojczyzny, przechowywanym w sercu przez wiele lat.
- C. Jan Kochanowski „Pieśń Świętojańska o Sobótce” - piękno natury, też podobne środki, cel - ukazanie piękna życia na wsi i ogólnie przyrody.

Podsumowanie

Funkcja poetycka polega na zwróceniu uwagi na formę tekstu, na to, jak jest on zbudowany, jakie środki językowe zostały w nim użyte

3. Określ jakie zdanie na temat etykiety i netykiety mają uczestnicy poniżej rozmowy. Zaprezentuj ich stanowisko i odnieś się do niego, odwołując się do wybranego tekstu kultury oraz własnych doświadczeń.

Miodek: Tymczasem chcę porozmawiać trochę o „witam”, które budzi spore emocje. Otóż, mam taką amatorską teorię, że o ile „szanowny panie” pochodzi bezpośrednio z listów i ustawia korespondencję internetową jako bardzo oficjalną, o tyle mniej oficjalne „dzień dobry” jest dość dziwaczne, bo jednak nie

wiemy, o jakiej porze dnia czy nocy nasz mejl zostanie odczytany. Stąd moim zdaniem wzięto się to "witam", które ma być mniej oficjalne niż "szanowny", ale niepowiązane z rankiem i przedpołudniem.

Sosnowski: Ośmielę się zaznaczyć, że jestem od znakomitych panów profesorów niewiele, ale jednak młodszy i przyznam, że w moim odczuciu, a także, wydaje mi się, w odczuciu osób młodszych ode mnie „witam” było słówkiem bez przydziału, resztką jakiegoś obyczaju, kompletnie zapomnianego. I nagle coś, o czym nie wiadomo było, do czego służy, zaczęło służyć do rozpoczynania mejli

Bralczyk: Krótka, wygodna forma, względnie neutralna pod względem czasu i niesugerująca zbyt mocno, czy mówimy, czy piszemy (choć dla mnie ona jest mówiona, ale dla wielu może być też pisana), łącząca się z zaangażowaniem osobistym, bo jest w niej pierwsza osoba, której nie ma ani w "szanowny panie", ani w "dzień dobry". A często myślimy, że jeżeli mówimy o sobie, to jesteśmy trochę uprzejmiejsi. Ale "witam" jest też na tyle wygodne, że może równie dobrze odnosić się do pojedynczej osoby, jak i grupy, kiedy na przykład piszemy do wielu adresatów.

Markowski: A "dzień dobry" też na to pozwala.

Miodek: Zawsze można zacząć: "Szanowny Panie", "Szanowna Pani". Z szacunkiem... Ale dla mnie sto razy gorsze i świadczące o całkowitym braku słuchu językowo-obyczajowego jest: "dobra, dzięki". Jeśli student przychodzi do mnie, żeby coś załatwić, i mówi: "dobra, dzięki", to mam wobec niego mordercze skłonności.

Określenie problemu

Etykieta językowa to zbiór zasad poprawnościowych, grzecznościowych przyjętych w danym języku. Różnią się one od miejsca, gdzie stosujemy wypowiedź, od osoby, do której się zwracamy, od jej wieku, pozycji zawodowej, stopnia zażyłości z tą osobą. Często używamy na to zjawisko nazwy „savoir - vivre”, ponieważ grzecznościowe zasady nie obowiązują nas tylko w sytuacjach życiowych, ale i w języku.

Netykieta to zbiór zasad poprawnościowych, które panują w Internecie. Język e-maili i dyskusantów na forach internetowych jest zróżnicowany- zależne jest to od poziomu wykształcenia, wieku, środowiska, zainteresowań. Język ten wpływa na polszczyznę.

Teza

Znajomość zasad etykiety i netykiety świadczy o wysokiej kulturze nadawcy komunikaty.

Argumenty

- A. W podanym fragmencie mamy dyskusję trzech wybitnych językoznawców na temat zastosowania słowa „Witam” zarówno w życiu codziennym, czyli w kontekście etykiety, ale i w Internecie, czyli w kontekście netykiety. Dla prof. Miodka słowo „witam” jest słowem, które nie określa czasu, dlatego jeżeli go używamy w mailach to jest ono wskazane. Jednak jak najbardziej każdego maila można zacząć od Szanowny Panie, Szanowna Pani. **Jerzy Bralczyk** twierdzi, że słowo, 'witam' stało się neutralne dla wielu użytkowników języka. Przyznaje jednak, że w pewnych sytuacjach nadal wydaje się niestosowne.
- B. W epoce Internetu, smsów, blogów, portali dyskusyjnych, różnych forach internetowych czasami użytkownik może mieć poczucie, że gubi się w zasadach poprawnościowych. Szczególnie młodzi – wybierają w Internecie formuły witam, witaj zamiast Szanowny Panie i Szanowna Pani, co najczęściej wynika z tendencji do skrótowości. Plagą jest także niedbałość interpunkcyjna. Często rozmówcy używają formy „ty” niemalże do wszystkich użytkowników. Dużo zależy jaka panuje czy jest tendencja aby przestrzegać reguł grzecznościowych w Internecie, czy nie. Zatem panuje tu zasada wahadła.
- C. **Odwołanie do tekstu kultury.** Czasami nieprzestrzeganie etyki językowej jest nie tylko przejawem młodzieńczego buntu, ale też drogą do zmiany opinii, zaplanowanym działaniem, które ma wpłynąć na odbiorców. Tak było ze zorganizowaną przez Mały Sabotaż, w powieści Kamienie na szaniec akcją związaną z przeszkadzaniem w propagandowych seansach kinowych. Harcerze poza przeszkadzaniem widzom, pisali na murach hasło Tylko świnie siedzą w kinie. W tym przypadku łamanie etyki językowej było w pełni uzasadnione.
- D. **Właśnie doświadczenia.** Myślę, że przestrzeganie etyki językowej dotyczy wszystkich, nie tylko młodych ludzi. Jeśli ktoś jej nie przestrzega, niezależnie od wieku, świadczy to o braku kultury osobistej.
+ Pan Tadeusz - bohaterowie zwracają się do starszych z szacunkiem (Tadeusz, Zosia)
+ Tango - Artur krzyczał i podnosił głos na rodziców i babcię, łamiąc zasady etyki językowej

J. Bralczyk (ur. 1947) polski językoznawca, profesor nauk humanistycznych, specjalista w zakresie języka mediów, reklamy i polityki.

J. Miodek (ur. 1946) polski językoznawca, profesor i dyrektor Instytutu Filologii, członek Komitetu Językoznawstwa oraz popularyzator wiedzy o języku.

Wystarczy zdać sobie sprawę ze znaczenia słowa "Witam". Takie powitanie wyraża wyższość witającego nad witanym. Względnie równą, ale wysoką pozycję obu. "Witam" może powiedzieć np. gospodarz do gości, bo jest u siebie albo wyżej postawiony w społeczności do niżej postawionego, np. pracodawca do pracownika. Takie jest powszechne rozumienie tego słowa, i nie ma znaczenia, że w tej chwili się zatracą przez dość powszechne używanie w Internecie. Użycie względem starszych osób będzie niekulturalne, tym bardziej że one w większości jeszcze rozumieją to słowo w pierwotnym sensie.

Podsumowanie

Uważam, że warto przestrzegać takich ustalonych kodeksów dobrego wychowania, zarówno na co dzień, jak i w mowie, piśmie, podczas zwyczajnych klasówek, prywatnych maili. To one powodują, że okazujemy w ten sposób szacunek do odbiorcy, ale także świadczą o nas samych, naszym zasobie słownictwa, inteligencji, kulturze osobistej.

4. Jakie mogą być przyczyny braku skuteczności w komunikacji językowej? Omów problem, odwołując się do przytoczonego tekstu Moniki Kaczor, do elementów aktu komunikacji oraz do wybranego tekstu kultury.

Kultura słowa w komunikacji międzyludzkiej zależy od przestrzegania konwencji językowej, która jest warunkiem niezbędnym przede wszystkim do skutecznego używania języka, aby wypowiedziane przez nas słowa i zdania niosły treść przez nas mówiących, zamierzoną i jednocześnie zrozumiałą dla naszego partnera. Wymóg przestrzegania pewnych reguł językowych i norm estetycznych, sprawia, że wypowiedź budzi pozytywne uczucia zarówno u nadawcy, jak i u odbiorcy. Walery Pisarek stwierdza, że nabywanie zdolności poprawnego języka należy do nauki milczenia. Wyrażona przez tego językoznawcę pochwała milczenia, wynika z tego, że bardzo często wypowiedziane komunikaty charakteryzują się banalnością i powierzchownością treści. W. Pisarek wymienia grzechy i grzeszki polskiej mowy, szczególną uwagę zwraca na pretensjonalność, która prowadzi do rozwlekłości wypowiedzi i dyktuje „napuszone” zwroty. Jest ona zaprzeczeniem takich walorów estetycznych wypowiedzi, jak jasność i prostota. Odpowiednie używanie języka ma istotny wpływ na tzw. meta komunikację, czyli na ujawnienie znaczenia określonych wiadomości oraz na informacje o efekcie rozmowy. Ze znaczeń słów zawartych w komunikacji wynika to, w jaki sposób mówimy do innych ludzi. Stosowanie określonych wyrażen zgodne z ich znaczeniem na zrozumienie całości komunikatu.

Na podstawie: Monika Kaczor, Estetyka słowa a kultura języka.

1. Określenie problematyki

Komunikacja to nawiązywanie i utrzymywanie łączności między ludźmi za pomocą języka. Jakie są niezbędne warunki komunikacji językowej? Powołam się na akt komunikacji. Przede wszystkim, jeśli ludzie chcą się ze sobą porozumieć, jeden z nich, którego nazywamy nadawcą, musi coś do drugiego, tj. do odbiorcy, powiedzieć albo napisać, czyli zakomunikować mu coś. Dzięki temu między nadawcą a odbiorcą nastąpi kontakt językowy, jeśli naturalnie posługują się oni tym samym językiem, tj. znają jego słownictwo i gramatykę. W wypadku, gdy odbiorca nie zna języka, którym posługuje się nadawca, kontakt językowy między nimi jest niemożliwy.

Niezbędnymi elementami komunikacji językowej są więc: nadawca, odbiorca, kontakt między nimi, komunikat, czyli wytwór mówienia lub pisania, zwany też tekstem, oraz wspólny język, który stanowi tworzywo komunikatu (tekstu). Podstawową jednostką komunikacji językowej nazywamy aktem mowy.

Teza

Zła komunikacja wynika z braku umiejętności interpretacji znaczenia słów przekazywanych przez nadawcę komunikatu.

Argumenty

- A. Monika Kaczor zwraca uwagę, abyśmy mówili tak, by zrozumiał nas partner, osoba, z którą prowadzimy dyskusję. Ważne, aby tak mówić, żeby jeżeli my wypowiedzi nadajemy pozytywne zabarwienie, to, żeby także w sposób pozytywny odebrała to osoba, do której kierujemy tą

wypowiedź. Chodzi o to, żeby np. nasze słowa nie były odebrane inaczej, np. negatywnie. Autorka powołuje się na Walerego Pisarka, który mówi o kulturze milczenia. Okazuje się, że milczenie jest ważne w komunikacji. Warto czasami coś nie dopowiedzieć lub przemilczeć niż powiedzieć za dużo, albo mówić nie na temat. Kiedy nasze wypowiedzi są zbyt bogate w zbędne słowa, wówczas nasza wypowiedź staje zbyt rozwlekła. Autorka zatem stawia na prostotę wypowiedzi i jej jasność. W procesie komunikacji często pojawiają się różne zakłócenia i bariery, które skutecznie uniemożliwiają nam przekazanie informacji. Do barier komunikacyjnych możemy zaliczyć: słuchamy wybiórczo, czyli tylko pewne informacje, oceniamy czy porównujemy siebie z rozmówcą; treść wypowiedzi rozmówcy wywołuje skojarzenie, w które się zagłębia; myślimy, co za chwilę odpowiedzieć, choć staramy się wyglądać na zainteresowanych; usiłujemy zgadnąć, co rozmówca ma "naprawdę" na myśli; w trakcie rozmowy osądzamy i reagujemy schematycznie; cokolwiek mówi rozmówca, odnosimy to do własnego życia i osądzamy w kontekście własnych doświadczeń; słuchamy tylko początku, szukając rady dla rozmówcy; podnosimy głos, atakujemy, by obronić własne stanowisko; przejawia się w tym niezdolność do przyjmowania krytyki i brak zgody na inny punkt widzenia.

- B. Różnice w kontaktach językowych między nadawcą a odbiorcą polegają także na tym, że mogą się oni kontaktować w bezpośredniej rozmowie albo za pośrednictwem telefonu, korespondencji i tekstów publikowanych. Między nadawcą a odbiorcą może wystąpić nie tylko dystans przestrzenny, lecz również czasowy. Podstawowym warunkiem sprawnego kontaktu komunikacyjnego jest dobra znajomość języka przez nadawcę i odbiorcę. Dobre poznanie języka wymaga systematycznej pracy, zastanawiania się nad budową i znaczeniem wyrazów i nad strukturą wypowiedzi. Sprawny kontakt językowy zależy też od właściwej postawy nadawcy i odbiorcy w procesie porozumiewania się. Nadawca, jeśli chce, by odbiorca dobrze go zrozumiał, powinien wypowiadać się poprawnie, jasno i precyzyjnie, ponieważ wypowiedź niepoprawna lub chaotyczna jest trudna do zrozumienia.
- C. Przywołam także tekst kultury. Różnymi językami mówią, np.

Podsumowanie

Obowiązkiem odbiorcy jest natomiast skupienie się nad treścią wypowiedzi nadawcy, dbałość o jej zrozumienie. Niewłaściwa postawa zarówno nadawcy, jak i odbiorcy utrudnia bądź wręcz uniemożliwia kontakt językowy i jest sprzeczna z zasadami kultury języka.

5. Rola retoryki i erystyki w literaturze na podstawie tekstów literackich i własnych doświadczeń.

Retoryka od najdawniejszych czasów, od pojawienia się świadomości językowej jest w skrócie rzecz ujmując - umiejętnością językowego funkcjonowania w świecie. Fortunność tego funkcjonowania zależy od znajomości pewnych możliwości tkwiących w języku. Innymi słowy: świadomość języka pozwala konstruować z niego z niego taki dyskurs, za pomocą którego osiągniemy pozajęzykowy skutek, np. wypowiemy słowną próbę, a ktoś ją spełni w rzeczywistości. To taka wiedza władza, trochę jakby wiedza tajemna, która sytuuje użytkownika języka w pozycji szamana, czarnoksiężnika, mającego władzę nad światem i ludźmi, władza nad językiem daje władzę nad światem. Władca świata nigdy nie jest milczący. Owszem, są władcy totalitarni, którzy mogą milczeć, ale tylko wówczas, gdy zmieniają argumenty na armaty (lub cepy). Zresztą, jak niektórzy z nas pamiętają, tacy władcy zwykle nie milczą, ale posługują się, jak pisał Herbert: retoryką „aż nazbyt parciają: łańcuchy tautologii parę pojęć jak cepy. Herbert mówi tu coś ważnego: otóż dla ludzi kulturalnych, przyzwyczajonych do pewnej, jego zdaniem Herbert mówi tu coś ważnego: otóż dla ludzi kulturalnych musiała wydać się parciają, podobnie jak poetyka socrealistyczna wydawała się prymitywna. Tym samym, że nie ma jednej retoryki, jednego zestawu reguł kompozycyjnych i jednego magazynu figur, który byłby powszechnie skuteczny. Inaczej trzeba mówić do różnych grup społecznych, co więcej: innej retoryki wymaga każdy typ wypowiedzi. - Michał Rusinek- Uświadamianie retoryki.

Temat pojawił się po raz pierwszy w 2016 roku. I znajduje się w bazie matur na 2020.

Określenie problematyki

Retoryka to teoretyczna i praktyczna nauka sprawnego mówienia. Sięga już czasów starożytności i jest związana z postacią greckiego filozofa - Arystotelesa. Jej zakres jest dość szeroki. Retorykę można zdefiniować za pomocą różnych zdań:

- Retoryka to sposób (sztuka) pięknego mówienia. W tym sensie przeciwstawia się mowie zwykłej, potocznej.
- Retoryka jest sztuką wymowy, czyli słowa wygłoszanego i w tym sensie jest komplementarna wobec sztuki pisarskiej. Wygłoszenie mowy, przemówienia musiało być poprzedzone napisaniem jej według ściśle wyznaczonego porządku. Sztuka oratorska znana nam jest z literatury (między innymi „Kazania sejmowe” księdza Piotra Skargi).
- Retoryka jest sztuką argumentacji, czyli perswazji.
- Retoryka wiąże się pośrednio ze stylistyką. Różnica polega na tym, że:
- retoryka uczy przekonywania i pięknego wystawiania się, zaś stylistyka zajmuje się wyborem środków językowych, zwanych też środkami stylistycznymi albo tropami. Erystyka to sztuka prowadzenia sporów, dyskusowania, obalania argumentów przeciwnika i przekonywania o słuszności własnych tez.

Teza

Retoryka i erystyka to teoretyczna i praktyczna nauka sprawnego mówienia.

Argumenty

A. Michał Rusinek zwraca uwagę, że dzięki retoryce poznajemy tak naprawdę świat. Język bowiem ma wiele możliwości, dlatego ważne jest, abyśmy mieli świadomość, co mówimy i jak mówimy. Dzięki temu zbudujemy wypowiedź, taką jaką chcemy, a więc zgodną z naszą intencją. Tym samym mamy wpływ na świadomość pozajęzykową. Kiedy mamy świadomość naszych wypowiedzi, czyli, że możemy np. kogoś nakłonić do czegoś, wpłynąć na jego zachowanie itp. to mamy niejako władzę nad językiem. Retoryka bowiem to magia. Herbert zwraca uwagę, że trzeba pamiętać, że retoryka musi być stosowana świadomie, bo do każdej nawet grupy społecznej musimy wyrażać się inaczej, czyli wybierać inne słowa. Retoryka to sztuka mówienia i skutecznego przekonywania. Znajomość jej zasad jest czymś, co każdy z nas powinien znać i umiejętnie wykorzystywać.

B. Przykład erystyki. Przyczyną słynnego sporu Dowejki z Domejką, znanego z „Pana Tadeusza” Adama Mickiewicza było niezwykle podobieństwo nazwisk. Miarka się przebrała, kiedy obaj na polowaniu razem wypalili do jednej niedźwiedzicy. Nie sposób było rozstrzygnąć, kto jest zdobywcą wspaniałego myśliwskiego trofeum. Wtedy Domejko i Dowejko postanowili raz skończyć spór. Zdecydowali pojedynkować się na śmierć i życie. Wojski zgodził się sekundować, ale wieczorem przed pojedynkiem sięgnął do książek szukając rozwiązania tej trudnej sytuacji. W końcu wymyślił podstęp.

Podsumowanie

Proces retorycznego przekonywania obejmuje trzy sfery: rozum, wolę i uczucia człowieka. Odpowiadają im trzy funkcje mówienia przynależne retoryce: funkcja informująca, funkcja zniewalająca i estetyczna. Funkcja informująco-pouczająca jest skierowana do sfery intelektu odbiorcy. Mówca uczy, informuje, udowadnia coś. Funkcja zniewalająca odnosi się świadomie do woli słuchacza, aby go nakłonić, przymusić czy też zniewolić. Dzięki zastosowaniu tej funkcji odbiorca może zmienić pierwotne zdanie, poprzednią decyzję czy sposób wartościowania. Funkcję estetyczną pełnią wypowiedzi odwołujące się do uczuć odbiorcy. Wszystkie trzy funkcje są wzajemnie od siebie zależne i są podstawą każdej perswazji. Dyskusja ma wiele twarzy – inaczej rozmawiamy z rodzicami, w klasie, z nauczycielem, z rówieśnikami. Pomimo różnic, dyskutanci zawsze powinni dążyć do osiągnięcia porozumienia. Niestety bywa, że dyskusje przeradzają się w kłótnie. Erystyka to właśnie nauka, dzięki której spory są efektywne.

6. Język i znaki jako środki przekazu treści. Na podstawie artykułu Ewy Wołyńskiej „Kody w prasie”, wybranego tekstu kultury i własnych doświadczeń komunikacyjnych.

Kolor używany jest w reklamie najczęściej w funkcji denotacyjnej. Odnosi się do logotypu firmy i koloru opakowania, wyróżnia produkt (np. granat i biel: kosmetyki Nivea, jasny fiolet i biel: sieć telefonii komórkowej Play, czerwień i biel: Coca-Cola, zieleń i biel: proszek do prania Persil). Kolor logotypu wybierany jest z uwagi na konotację: biel bywa kojarzona najczęściej z czystością (w kulturach Wschodu

z żałobą), fiolet z umiarkowaniem, czerwień to – w zależności od kontekstu – znamię wigoru, namiętności, zbrodni lub komunizmu. Żółcień postrzegany jest jako atrybut energii i słońca, dlatego bywa wykorzystywany w reklamach sezonowych, zwłaszcza w kampaniach wiosennych. Barwy ciepłe pobudzają i przybliżają produkt, zmniejszają przestrzeń, chłodne – pomagają w koncentracji i oddalają. Konotują emocje: np. czarna – smutek, czerwona – namiętność. Odnoszą się do kategorii symbolicznych (biel – niewinność, szary – zwyczajność, czerwony – męczeństwo, niebieski – rozważa). Czyste i nasycone barwy dodatnio wartościują produkt i podwyższają jego zauważalność. Czarno-białe, achromatyczne przekazy zostały skojarzone w zachodniej kulturze z materiałami archiwalnymi. Mogłyby zatem wywoływać przeświadczenie o dezaktualizacji oferowanego produktu czy usługi bądź nawet skojarzenia ze śmiercią, sugerować żałobę i ograniczenie potrzeb. Tymczasem reklama ma za zadanie upowszechnić konsumpcyjny styl życia. Dlatego większość współczesnych plakatów i reklam jest zaprojektowana z użyciem jaskrawych kolorów

Określenie problematyki

Język jest systemem znakowym. Ale czym jest znak tak powszechnie stosowany? Z pewnością jest to symptom, który jest wszechobecny. Najprostsza definicja znaku to jest to wszystko, co ma znaczenie. Każdy znak językowy uruchamia bowiem określone emocje, uczucia u osoby, która jest jego odbiorcą. Znak językowy wiążemy z nadawcą i odbiorcą. Znak może być traktowany po prostu jako nośnik informacji. Jednak oprócz tego jest on także narzędziem manifestowania postawy nadawcy (np. rozgniewanie, niechęć, agresja) oraz kształtowania postawy odbiorcy (np. obrażanie, pozyskiwanie przychylności). Jeśli znak jest traktowany wyłącznie jako nośnik informacji, to podkreślamy jego funkcję komunikacyjną. Manifestowanie emocji nadawcy – to realizacja funkcji ekspresywnej, a kształtowanie postawy odbiorcy – funkcji impresywnej. Główny podział to znaki werbalne i niewerbalne. Te pierwsze, czyli związane typowo z językiem mówionym, słowem i niewerbalne, czyli słuchowe, wzrokowe, dotykowe, wszystkie, które odbieramy zmysłami. To informacje ukryte pod warstwą postrzegalną. Obrazkowy jest np. system znaków drogowych, czy znane nam ikony na komputerze. Występują także znaki naturalne, czyli pojawiają się one niezależnie od naszej woli, np. zaczerwienione policzki i znaki umowne, czyli świadomie coś znaczą, np. czerwone światło – nie przechodź przez jezdnię.

Teza

Znaki współistnieją razem z językiem, służą do porozumiewania się.

Argumenty

- A. Ewa Wołyńska w swym artykule „Kody prasie” omawia rodzaje kodów, jakie mogą się pojawić w prasie, a konkretnie w reklamie prasowej. Może nim być np. kolor, który od razu kojarzy się odbiorcy z daną firmą, tak jak w przypadku kremu Nivea i koloru niebiesko-białego, czy w przypadku biało-czerwonego koloru używanego w reklamach przez Coca-Colę. Same nawet kolory niosą ze sobą już pewne skojarzenia, jak no biel- czystość, niewinność, czarny- żałoba, smutek, żółty – energia, witalność, czerwień, - namiętność, miłość. Kolory jako kody w prasie w znaczący sposób wpływają na ludzki umysł.
- B. Odpowiednio zaplanowana kolorystyka może nie tylko wpływać korzystnie na nastrój, ale także znacznie zwiększyć przyciąganie nowych klientów. Określone wykorzystanie koloru w reklamie może więc wzmacniać lub osłabiać siłę przekazu.
- C. Innym dziełem kultury, w którym mocno został zaakcentowany znak jest „Wesele” Stanisława Wyspiańskiego. Gościom, bawiącym się na weselu ukazują się zjawy spoza świata rzeczywistego. Każda z nich co innego symbolizuje i wnosi nowe treści. Rycerz Czarny utożsamiony został z Zawiszą i ukazał się poecie. To tak naprawdę pragnienie bohatera, aby stworzyć wielkie dzieło na miarę narodową. Pisarz chciał być bowiem tak wielki, jak sam średniowieczny rycerz. Stańczyk- postać z obrazów Matejki, sugerowała między innymi wspomnienie zmarnowanych przez późniejsze pokolenia osiągnięć złotych czasów zygmunto-wskich. Ta postać ukazała się dziennikarzowi. Hetman symbolizował zdrajcę narodu, upiór to Jakub Szela, przywódca powstania chłopskiego. Kolejnymi postaciami był Wernyhora, ukraiński prorok, Widmo i chochoł. Wernyhora symbolizuje nadzieję Polaków na wyzwolenie pozostającej pod zaborami ojczyzny.
- D. Komunikujemy się za pomocą języka i znaków. Słowo i obraz to dwie główne formy przekazu i to nie tylko oczywiście w prasie. Ryciny, ilustracje, szkice, zdjęcia są dopełnieniem tekstu pisanego. Tego rodzaju znaki także wpływają na odbiorcę. A więc nie tylko język o czymś nas informuje, jest wyrazem jakiegoś przekazu, ale i różne znaki, które dopełniają tekst i poszerzają naszą wiedzę,

wpływają także na naszą wyobraźnię. Autorka wymienia rodzaje kodów, językowy, ikoniczny. Zwraca uwagę, że nakładają się one na siebie i wówczas mają inne znaczenia.

- E. Najbardziej popularnym systemem znaków jest pismo, ale jest przecież jeszcze system znaków ciała, tzw. mowa ciała, są znaki umowne, np. dzwonek do drzwi, mamy różne obrazy, symbole, np. czerwony krzyż na białym tle - w naszym kręgu kulturowym oznacza organizację humanitarną. Ale w różnych krajach te same znaki mogą oznaczać co innego. Znaki współistnieją razem z językiem, służą do porozumiewania się. Takie środki komunikowania to kody, które mogą uzupełniać przekaz językowy - jak mimika lub gestykulacja - albo go zastępować - jak sygnalizowanie używane na morzu poprzez różnokolorowe chorągiewki lub boje na wodzie.
- F. Warto też na koniec jeszcze odnieść się do popularnych dziś kodów QR to kody kreskowe pozwalające na zapisanie dużej ilości danych. Kod QR może zawierać hasło reklamowe, zagadkę lub link do strony firmowej. Oznaczenie produktu kodem QR daje możliwość odesłania do szerszej prezentacji, np. video. Wydrukowany lub zapisany w telefonie może stanowić dostęp do konferencji czy spotkania. W kodzie można zapisać podstawowe dane o obiekcie lub odsyłać do opisu na stronę www.

Podsumowanie

Język zatem przekazuje nam różne informacje, dzięki niemu się komunikujemy. Język to system znaków. Znaki współistnieją razem z językiem, służą do porozumiewania się. Takie środki komunikowania to kody, które mogą uzupełniać przekaz językowy - jak mimika lub gestykulacja - albo go zastępować - jak sygnalizowanie używane na morzu poprzez różnokolorowe chorągiewki lub boje na wodzie.

7. Jak artyści interpretują zachowania międzyludzkie. Na podstawie wskazanego muralu Banksy'ego i wybranych utworów literackich.

Określenie problematyki

Już starożytni mówili, że człowiek jest zwierzęciem społecznym. Człowiek potrzebuje do prawidłowego rozwoju interakcji z ludźmi. Dzięki życiu w społeczności otrzymujemy bezpieczeństwo, zapewnienie podstawowych potrzeb i rozwój społeczny. Jednak współżycie w społeczności nie zawsze jest proste i przyjemne, o czym traktują różne teksty kultury i artyści na przełomie wieków.

Teza

Artyści różnych epok ukazują problem relacji międzyludzkich i społecznych w ujęciu specyfiki danego otoczenia, problemu i okresu (epoki), z którymi ścierają się bohaterowie.

Argumentacja

- A. Ilustracja, którą wykonał na muralu Banksy, dotyczy problemu współczesnych ludzi. Przedstawia ona kobietę i mężczyznę znajdujących się w czułym uścisku. Ich twarze są blisko siebie, jakby miało dojść zaraz do pocałunku. Romantyzmu dodaje ujęcie sceny w bardzo ciemnych barwach nadających złudzenia intymności. Jaśniejsze są tylko twarze bohaterów, które są rozświetlone przez... telefony komórkowe stające się obiektami zainteresowań kochanków. To, co można w nich znaleźć, staje się ważniejsze i ciekawsze od osoby trzymanej w ramionach. Grafiką tą Banksy zwraca uwagę na problemy współczesnego społeczeństwa, które uzależnia się od wszechobecnego dostępu do Internetu i związanych z nim mediów społecznościowych takich jak Facebook czy Twitter. Niejednokrotnie przenosimy tam całe nasze życie, zupełnie zapominając o świecie poza wirtualnym. Zabija to powoli nasze „namacalne” relacje międzyludzkie, czyniąc nas samotnymi wśród tłumu i pozbawiając, jak w tym przypadku, intymności.
- B. Również w innych tekstach kultury, jak np. w "Ludziach bezdomnych" Stefana Żeromskiego, autor podejmuje problem relacji międzyludzkich. Człowiekiem, który ciągle popadał w konflikt z otoczeniem był Tomasz Judym - młody lekarz, który miał mnóstwo planów, marzeń i ideałów, które chciał realizować. Niestety otoczenie nie pozwalało mu na to. Nie odnajdywał się on w ramach społeczeństwa.
- C. Inny rodzaj konfliktu przedstawił Gombrowicz w "Ferdydurke". Tu Józio cały czas próbuje przełamać i uwolnić się od Formy. Przez to ciągle popada w konflikty z otoczeniem, które zawsze chce mu narzucić jakąś gębę. W szkole nauczyciele chcą go upupić i nałożyć mu "gębę" grzecznego, podporządkowanego szkolnej machinie ucznia.

Podsumowanie

Jak widać, Banksy prócz posiadania umiejętności wykonywania bardzo dobrego graffiti, jest także świetnym obserwatorem. W trafny i inteligentny sposób wytyka nasze przywary, zmusza nas do myślenia, a także próby przewartościowania pewnych spraw. Jego prac nie można nazwać zwykłym graffiti ani wandalizmem, ponieważ jego przekazom trudno nie przyznać racji i przejść obok nich obojętnie.

8. Jakimi środkami językowymi buduje się przemówienia? Omów temat na przykładzie fragmentu przemówienia Churchilla.

Określenie problemu

Retoryka musi być stosowana świadomie, bo do każdej nawet grupy społecznej musimy wyrażać się inaczej, czyli wybierać inne słowa. Retoryka to sztuka mówienia i skutecznego przekonywania. Znajomość jej zasad jest czymś, co każdy z nas powinien znać i umiejętnie wykorzystywać. Przemówienie to jedna z odmian retoryki, czyli sztuki poprawnego mówienia. Ma swój określony styl, reguły, używa określonych środków stylistycznych. Przemówienie jest sztuką argumentacji, czyli perswazji ma wpłynąć na odbiorcę, aby zmienił on swoje zachowanie, aby przekonać go do naszych racji.

Podobne pytania o perswazji zostały wykorzystane w 2018 roku. Np. zestaw nr 110.

Teza

Przemówienie pełni funkcję perswazyjną, ponieważ mówca poprzez swoją mowę ma dużą moc oddziaływania na społeczeństwo i kształtowania pozytywnych postaw.

Argumenty

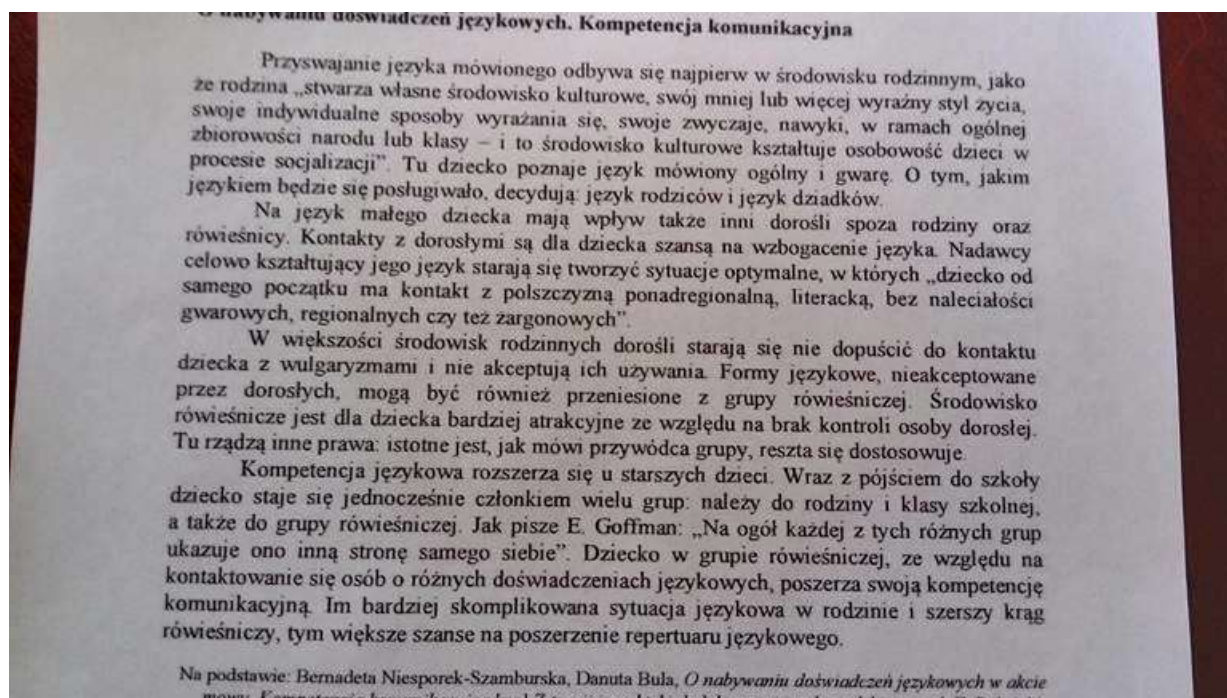
Najbardziej znane takie literackie przemówienie to przemówienie Sędziego zwane **wykład o grzeczności** z „Pana Tadeusza” **Adama Mickiewicza**. Przypominam, że to lektura z gwiazdką, zatem może się pojawić w każdej postaci z każdym fragmentem na maturze ustnej i pisemnej. Powodem, dla którego Sędzia rozpoczyna wykład o grzeczności, jest zachowanie młodzieży, zaobserwowane przez niego podczas uczty wydanej na cześć Tadeusza (gdy po zakończeniu nauki w Wilnie przyjechał na wakacje do Soplicowa). Sędzia uważa, że młodzi ludzie są bardziej wykształceni od swoich ojców i dziadków, ale brakuje im towarzyskiej ogłady. Ubolewa, że obok szkół dających „książkową wiedzę” nie ma „szkół uczących żyć z ludźmi i światem”. Ale jakie typowe cechy są tu z przemówienia – bezpośrednio zwraca się do młodzieży, daje im wiele nauk, styl podniosły, moralizatorski, powoływanie się na własne przykłady, dawanie konkretnych rad, wiele porównań, wartościujących epitetów.

Podsumowanie

Przemówienie musi oddziaływać na rozum, wolę i uczucia odbiorcy, a mówca, zgodnie z łacińską maksymą, powinien „uczyć, zachwycać i wzruszać”.

9. Jaka rolę w życiu człowieka odgrywa kompetencja językowa i kompetencja komunikacyjna? Omów zagadnienia odwołując się do tekstu, własnych doświadczeń komunikacyjnych oraz wybranego tekstu kultury

Tekst Bernadeta Niesporek-Szamburska i Danuta Bula

Określenie problematyki

Każdy z nas ma w sobie nieuświadomioną kompetencję komunikacyjną i językową. Chodzi o to, że potrafimy rozmawiać z innymi osobami nie zdając sobie sprawy, jak wiele czynników wpływa na taki akt porozumiewania się. Podobnie i nie znając szczegółowo np. konstrukcji zdań, że powiedzmy podmiot musimy połączyć z orzeczeniem i inne gramatyczne konstrukcje, to mimo to potrafimy doskonale budować zdania. Zatem obie kompetencje to takie praktyczne wykorzystywanie umiejętności komunikacyjnych i językowych przez człowieka, mimo, że nie zna on reguł tych aktów. Kompetencje zarówno językowe jak i komunikacyjne rozwijają się u człowieka wraz z poznawaniem świata i przebywaniem z różnymi osobami. To bowiem od otoczenia, ludzi z jakimi jesteśmy na co dzień przejmujemy pewne zasady językowe. Dobrze jest znać zasady kompetencji językowej i komunikacyjnej, aby świadomie posługiwać się językiem.

Teza

Dzięki uświadomieniu człowiekowi reguł, jakie panują w kompetencji komunikacyjnej i językowej człowiek będzie ich używał bardziej świadomie stosując normy poprawnościowe.

Argumenty

Autorka podanego tekstu omawia kompetencje językowe rozpoczynając od analizy zdobywania tych kompetencji przez dzieci. Otóż uczą się one języka od swoich rodziców i najbliższych. Na początku zatem mają wiedzę bardzo ograniczoną. Znają tylko gwarę, jaką posługują się bliscy z ich otoczenia. Powoli jednak poznają świat i nabierają coraz większej świadomości językowej. Na ich język ma bowiem wpływ coraz więcej osób. Są to nauczyciele, literatura jaka czyta itp. Zatem kompetencje rozwija się wraz z wiekiem.

Tekst kultury. Izabela Łęcka z „Lalki” Bolesława Prusa używała często przy Wokulskim wyrazów angielskich. W ten sposób podkreślała swoją wyższość intelektualną nad kupcem, ale i chodziło jej o to, by Wokulski nie rozumiał, co mówi. To niestety zgubiło ją, czego przykładem jest scena w pociągu. Zwyczajny wyjazd do Krakowa zmienia w życiu zakochanego Wokulskiego wszystko. Otóż wybiera się on tam razem z panną Izabela, jej ojciec i kuzynem do chorej ciotki Hortensji. Wszyscy w wyśmienitych humorach wsiadają do pociągu. I tu zaczyna się koszmar dla szaleńczo oddanego arystokratce Stanisława. Słyszony on bowiem rozmowę między Izabelą a Starskim. Rozmawiają oni w języku angielski, sądząc, że Wokulski ich nie rozumie. Wyniosła panna jednak nie doceniła wiedzy swego przyszłego męża. Kupiec jako pozytywista wierzył w siłę nauki i doskonale posługiwał się angielszczyzną. Intymny dialog prowadzony w przedziale ujawnia skrywany romans Izabeli ze Starskim. Narzeczony odkrywa w tym momencie prawdziwe oblicze swej niedoszłej żony i zrywa z nią. Izabela świadomie naruszyła tu zasady kompetencji językowej i komunikacyjnej.

Własne doświadczenia. Kompetencja językowa - to wiedza tkwiąca w umyśle człowieka (bez jego świadomości), na temat budowania sensownych zdań. Kompetencja językowa jest zatem znajomością systemu językowego. Kompetencja komunikacyjna - to wiedza, dzięki której potrafimy użyć języka w grupie społecznej. Innymi słowy to umiejętność zachowania się językowego w różnych sytuacjach, zależnych od tego kto mówi, co mówi i do kogo mówi.

Osoby, które nadużywają wulgaryzmów, skrótów, mody językowej lub posługują się tylko gwarą, niezrozumiałą dla innych mają nie do końca wypracowaną w sobie kompetencje językową i komunikacyjną. Jeżeli świadomie to robią to łamią zasady poprawnościowe języka.

Podsumowanie

Kompetencje te spełniają ważną rolę w życiu człowieka, ponieważ dzięki nim człowiek sprawnie posługuje się mową, buduje poprawne zdania, wie co ma mówić w odpowiedniej sytuacji i jak ma mówić w zależności kto z nim rozmawia, czyli potrafi dostosować mowę do sytuacji.

10. W jakim celu twórca wykorzystuje w jednym dziele różne style wypowiedzi? Odpowiedz, odwołując się do podanego fragmentu powieści Władysława Stanisława Reymonta oraz wybranych tekstów kultury.

Wóz zaturkotał albo pług zgrzytnął o kamienie... to cisza znowu obejmowała ziemię na chwilę, że słysząc było głuchy bełkot rzeki i turkot młyna, schowanego za wsią, w zbitym gąszczu drzew pożółkłych... to znowu śpiewka się zerwała lub krzyk nie wiadomo skąd powstały leciał nisko, tłukł się po brzdach i dołach i tonął bez echa w jesiennej szarości, na ścierniskach oprzędzonych srebrnymi pajęczynami, w pustych sennych drogach, nad którymi pochylały się jarzębiny o krwawych, ciężkich głowach... to włączono role i tuman szarego, przestępczniego kurzu podnosił się za bronami, wydłużał i pełzał aż na wzgórze i opadał, a spod niego niby z obłoku wychylał się bosy chłop, z gołą głową, przewiązany płachtą – szedł wolno, nabierał ziarna z płachty i siał ruchem monotonnym, nabożnym i błogosławiącym ziemi, dochodził do końca zagonów, nabierał z worka zboża, nawracał i z wolna podchodził pod wzgórze, że najpierw głowa rozczochrana, potem ramiona, a w końcu już był cały widny na tle słońca

Dwa lata temu temat brzmiał: W jakim celu twórca wykorzystuje różne style wypowiedzi na podstawie fragmentu „Lalki” Bolesława Prusa.

z tym samym błogostawiającym ruchem siejby; z tym samym świętym rzutem rozrzucał zboże, co jak złoty pył kolistym wirem padało na ziemię.

Ksiądz szedł coraz wolniej, czasem przystawał, aby odetchnąć, to znowu obejrzał się na swoje siwki, to przyglądał się chłopakom, obtłukującym kamieniami ogromną gruszę, aż hurmem przybiegli do niego i chowając ręce za siebie całowali w rękaw sutanny.

Pogładził ich po głowach i rzekł upominająco:

– Nie łamcie ino gałęzi, bo na bezrok gruszek mieć nie będziecie.

– My nie rzucalim na gruszki, ino że tam jest gapie gniazdo – ozwał się śmielszy.

Ksiądz się uśmiechnął dobrotliwie i zaraz znowu przystanął przy kopaczach.

– Szczęść Boże w robocie!

– Boże zapłać, dziękujemy! – odpowiedzieli razem, prostując się, i ruszyli wszyscy do ucałowania rąk dobrodzieja kochanego.

– Pan Bóg dał latoś urodzaj na kartofle, co? – mówił, wyciągając otwartą tabakierkę do mężczyzn – brali sumiennie i z szacunkiem w szczypty, nie śmiejąc przy nim zażywać.

– Juści, kartofle kiej kocie łby i dużo pod krzami.

Określenie problemu

Pisarze, stosując w jednym dziele różne style wypowiedzi sprawiają, że ich utwór staje się bardziej autentyczny, łatwiej jest wówczas odbiorcy wczuć się w przedstawianą sytuację. Tego rodzaju zabieg stwarza także odpowiedni nastrój, klimat w dziele. Dobry pisarz wie, że aby stworzyć przekonującego bohatera, trzeba zadbać zarówno o cechy jego wyglądu, charakteru, osobowości, ale także o język, jakim będzie się posługiwał. Stąd w utworach literackich tak częsta stylizacja języka bohaterów.

Stylizacja językowa - zamierzone upodobnienie wypowiedzi do innego stylu poprzez wprowadzenie do niej elementów języka charakterystycznego dla stylu dawnych epok, innych autorów i utworów, odmiennych kultur, gwar środowiskowych lub ludowych. Rodzaje stylizacji:

- Archaizacja – czyli wyrazy, które już wyszły z użycia, np. w „Krzyżakach”
- stylizacja gwarowa – dialektyzacja – np. W „Chłopach”, „Weselu”
- stylizacja na język potoczny, np. „Pamiętnik z Powstania Warszawskiego”
- stylizacja na język środowiskowy, np. w „Lalce”
- stylizacja poetycka – czyli taki tekst, gdzie jest bardzo dużo środków stylistycznych, metafory, epitety, itp.

Istnieją różne style literackie, np. styl biblijny, archaizacja, styl potoczny, gwara, stylizacja środowiskowa. To wszystko pozwala na podkreślenie opisywanej rzeczywistości oraz indywidualizuje bohaterów, powoduje, że stają się oni bardziej autentyczni, pasują np., do danych czasów historycznych albo do wykonywanego zawodu lub statusu społecznego.

Teza

Podstawową funkcją wykorzystania różnych stylów w dziele jest przedstawienie rzeczywistości wykreowanej w utworze, ukazanie jej w sposób wiarygodny i przekonujący.

Argumenty

W podanym fragmencie „Chłopów” występuje stylizacja gwarowa połączona ze stylem literackim. Jej podstawowym celem jest oczywiście lepsze scharakteryzowanie postaci, pochodzących ze środowiska wiejskiego. Gwara w podanym fragmencie występuje zarówno w samej narracji jak i w dialogach. To takie słowa, jak: *hurmem*, *ino*, *rzucalim*, *kiej*, *ozwał*. Język literacki występuje na początku analizowanego fragmentu. Świadczą o nim liczne środki stylistyczne, jak onomatopeja – zgrzytnął o kamienie, liczne epitety – głuchy bełkot, jesienne szarości, sennych drogach, onomatopeja – jarzębiny o krwawych, ciężkich głowach. Tego typu styl poetycki, czy też zwany literackim wprowadza nas w akcję i stwarza klimat. Połączenie tych dwóch stylów – literackiego z gwarą jest zabiegiem celowym i świadomym.

Postacie powieści Prusa „Lalka” posługują się językiem właściwym swemu pochodzeniu, wykształceniu, środowisku, w jakim żyją. Mamy tu do czynienia ze stylem środowiskowym. Zabieg ten nosi nazwę indywidualizacji języka postaci. Inaczej w Lalce mówią arystokraci, inaczej subiekci, a jeszcze inaczej Żydzi. Stylizacja środowiskowa dodatkowo uwypukla różnice między mieszkańcami Warszawy, które to były przyczyną pogłębiania się kryzysu w państwie i niemożności podźwignięcia się z niewoli i upadku. Żydzi mówią na przykład z charakterystycznym akcentem, wtrącając co chwilę niemieckie czy polskie zniekształcone wyrazy. Hrabia Liciński z kolei często posługuje się anglicyzmami, Izabela zaś wyrazami pochodzenia francuskiego. Nie tylko jednak języki obce wyróżniają sposób wypowiedzi bohaterów Lalki.

Studenci na przykład posługują się językiem zbliżonym bardzo do mowy potocznej, pełnym ironicznymi wstawkami i żartami. Prezesowa jako przedstawicielka dawnego pokolenia, delikatnie archaizuje swój język, poza tym jej mowa jest nieco prowincjonalna. Wszyscy bohaterowie natomiast mówią tak, aby w jak największym stopniu upodobnić swoje wypowiedzi do języka potocznego.

W „Kryżakach” występuje głównie stylizacja archaizująca. Należy pamiętać, że w okresie, w którym rozgrywa się akcja Kryżaków, nie używano prawie nigdzie na piśmie języka polskiego. Obowiązywała łacina i wszelkie kroniki oraz dokumenty z epoki, do których mógł dotrzeć autor, były napisane w tym języku. Jedynie, przeglądając średniowieczne akta sądowe, miał rzadko okazję dotrzeć do nielicznych słów w języku polskim. Tak więc codzienny język swoich bohaterów musiał poniekąd sam „wymyślić”, aby stworzyć w wyobraźni czytelników klimat epoki. Język postaci jest nie tylko elementem charakteryzującym, ale głównym czynnikiem budującym tło i nastrój wydarzeń. Sienkiewicz zastosował w Kryżakach głównie archaizację, czyli celowe „postarzenie” języka poprzez wprowadzenie słów i konstrukcji zdań, które wyszły dawno z praktyki językowej.

Wypiański w „Weselu” indywidualizuje język bohaterów, czyli wprowadza stylizację środowiskową, co polega na tym, że przedstawiciele poszczególnych grup społecznych mówią językiem charakterystycznym dla swojej warstwy - chłopcy w Weselu mówią gwara, a inteligencja językiem literackim.

Podsumowanie

Zarówno w powieściach Reymonta, Henryka Sienkiewicza, jak i Lalce Prusa i Weselu Stanisława Wyspiańskiego stylizacja przybliżyła czytelnikom świat przedstawiony, konkretyzuje realia epoki czy środowiska oraz tło akcji. Indywidualizuje język postaci, wskazuje na ich pochodzenie społeczne, pogłębia charakterystykę bohaterów. Urozmaica język utworu, buduje zamierzony nastrój. Sprawia, że dzieło staje się bardziej atrakcyjne dla odbiorcy, zwiększa jego zaangażowanie emocjonalne i zachęca do przeczytania

11. Jak jest ukazana kultura rycerska w tekstach kultury? Omów problem odwołując się do załączonego plakatu z trzeciej części Gwiezdných Wojen i wybranych utworów literackich.

Określenie problematyki

Rycerze od czasów antycznych i średniowiecznych stali się wzorcem godnym do naśladowania. To właśnie te epoki utrwaliły kulturę rycerską w literaturze i w naszej kulturze. Bóg, honor, ojczyzna- to hasła, które nosił w sercu każdy wojownik minionych wieków. Z czasem synonimem rycerza stał się żołnierz polski. Kiedy film sięgnął po tę tematykę rycerz stał się super-bohaterem o nadludzkich właściwościach.

Teza

Wykreowany w średniowieczu wizerunek rycerza jako obrońcy wiary i ojczyzny, kierujący się swoistym kodeksem i zasadami moralnymi był źródłem natchnienia dla artystów kolejnych epok literackich.

Argumenty

- A. Aby przybliżyć ideały i zasady, którymi kierowali się średniowieczni rycerze zaczęły od przedstawienia sylwetki tytułowego bohatera „Pieśni o Rolandzie”. To utwór, który opowiada historię rycerza, walczącego pod wodzą Karola Wielkiego. Cesarz toczył na terenie Hiszpanii kampanię przeciwko poganom, zwanymi Saracenami. Podczas jednej z bitew armia Rolanda została zdradziecko zaatakowana przez wrogów. W wąwozie Ronceveux nastąpiło największe stracie. Wielki rycerz ponosi śmierć w bitwie. Cała scena jest ukazana w sposób niezwykle poważny. Towarzyszy jej atmosfera wzniosłości i świętości. Wizerunek ten spełnia więc funkcję ukazania archetypu idealnego rycerza, jaki istniał w średniowieczu.
- B. Motyw kultury rycerskiej jest także wykorzystywany współcześnie, czego przykładem jest plakat z trzeciej części filmu „Gwiezdne wojny”. Tradycyjny, średniowieczny miecz Rolanda został zamieniony na laserowe miecze. Bohater z filmu ma oczywiście damę swojego serca i walczy w sposób honorowy. Oczywiście nie trzeba oglądać sagi Georgea Lucasa, żeby dostrzec, że na plakacie ważną częścią kultury rycerskiej jest pojedynek, zatem i metody rozwiązywania konfliktu dawniej i dziś są identyczne.
- C. Bohaterem, który zdradził siebie i ideały rycerskie jest tytułowy bohater „Makbeta” Williama Szekspira. Początkowo poznajemy bohatera jako dzielnego wodza szkockich wojsk. Jest rycerzem wiernym królowi. Walczy z Norwegami i zabija zdrajców. Wie, że najważniejsze jest dobro państwa i bycie wiernym swojemu władcy. Przestrzega kodeksu rycerskiego i kieruje się w swym postępowaniu dobrymi wartościami. Jest szlachetny i honorowy. Jego postawa wobec życia zmieniła się po spotkaniu czarownic i poznaniu przepowiedni. Otóż wiedźmy powiedziały rycerzowi, że zostanie on w przyszłości królem. To całkowicie odmienia charakter bohatera. Za namową żony zaczyna snuć spisek, który doprowadzi go do zguby. Makbet ze szlachetnego rycerza, pełnego wiary w ważne wartości staje się bezczuciowym mordercą. Honor, szlachetność, patriotyzm zamienił na podstęp, zdradę i zbrodnię. Ukazując ten motyw Szekspir pragnął ukazać nam nie tylko ciemną stronę psychiki człowieka, ale przede wszystkim wskazać na destrukcyjne działanie władzy.

Podsumowanie

W średniowieczu został utrwalony wzorzec kultury rycerskiej. Kolejne epoki pokazały, że nie zawsze bohaterowie realizowali ten utrwalony ideał. Średniowieczny Roland był bohaterem godnym do naśladowania. Jednak Makbet nie sprostął jego legendzie. Bohater filmowy to współczesna kontynuacja średniowiecznego wzorca kultury rycerskiej.